

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 7, p. 809-817, December 2012

***HZ. MUSA'YA ATFEDİLEN KİTAPLARIN FARKLI
REDAKSİYONLARI***

BOOKS ATTRIBUTED TO MOSES DIFFERENT REDACTIONS

Mustafa YİĞİTOĞLU

Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Abstract

Jewish Bible has been perceived by people as divinely dictated revealed, or inspired, or as a human. It is seen a great work of literature, the first work of history. If we think that the Jewish Bible is a great work of literature, then who were the writers? But we don't know who wrote it. Researchers have been working on the remedy to this being unknown for nearly a thousand years.

We must not forget that the books ascribed to Moses, an objective examination has no intention to discredit the sacred book. In addition to these activities shouldn't be installed in the negative sense. Any examination of this topic of activity referred to in scientific terms is to better understand the sacred book.

Key Words: Bible, History, Text Criticism, Moses, Redaction

Öz

Kutsal Kitap (Eski Ahit) , vahiy mahsulü, Tanrı tarafından yazdırılmış ya da insanlarca oluşturulmuş bir kitap olarak algılanmaktadır. O ilk büyük edebi eser ve tarih kitabı şeklinde görülmektedir. Fakat onun kim tarafından kaleme alındığı günümüzde bilinmemektedir. Öyleyse büyük edebi bir eser olarak düşündüğümüzde, Musa'ya atfedilen bu kitapları kim yazmış olmalıdır? Araştırmacılar yaklaşık bin yıldan beri bu soru üzerine çözüm bulmak için çalışmaktadırlar.

Bu konuda yapıla gelen incelemeler bilimsel açıdan kutsal kitabın anlaşılabilirliğini kolaylaştıracaktır. Ele alınan bu çalışmada Musa ve kendisine atfedilen ilk beş kitabın incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kutsal Kitap, Tarih, Metin Tenkiti, Hz. Musa, Redaksiyon

Giriş

“Hz. Musa'ya Atfedilen Kitapların Farklı Redaksiyonları” adlı bu araştırma, Yahudi Kutsal Kitabı'nı¹ (*Kitab-ı Mukaddes*) teşkil eden metinlerin ne zaman, nasıl, kimler tarafından vücuda getirildiğini ve bunun üzerine incelemelerde bulunan kişileri, üzerinde durduğu hususları genel hatları itibariyle incelemektedir. Çünkü günümüzde de önemini sürdüren bu kitabın kimler tarafından bir araya getirildiğine dair bir bilinmezlik söz konusudur. Ayrıca bu durum, asırlardır yüce kitaba iman eden birçok insanın zihninde yer edinen ve hakkındaki endişeleri artıran temel bir problemdir. Özellikle araştırmacılar tarafından *Kutsal Kitap*'in genellemeci ve sembole dayalı detaylı tarihçiliğinin fark edilmesi, *Yahudi Kutsal Kitabı'nın* mutlak doğruluğunun zorluğunu açığa çıkartmıştır. Ayrıca bu kitapta sunulan bilgilerin, yeni ile eski hükümlerin bir arada zikredilmesi, Musa'nın ölümünün anlatılması, Musa'dan çok sonra zuhur etmiş krallıklardan bahsedilmesi, I. Samuel'in kendi ölümünü yazması gibi hususlar zihinleri karıştırmaya yetmiştir. Neticede, insanlar kutsal kitap hakkındaki şüphelerini gidermek amacıyla yıllar sonra da olsa, bağlı oldukları ve inandıkları kitabı incelemeye yönelmişlerdir.

Kitab-ı Mukaddes'in incelenmesi kutsal kitabı karalamaya, onu bertaraf etmeye teşebbüs olarak görülmemeli ve buna olumsuz herhangi bir anlam da yüklenmemelidir. Zira teknik olarak bu incelemeler, bilimsel nazarda kutsal kitabı daha iyi anlamaya sevk etmektedir.² *Kitab-ı Mukaddes* incelemeleri genel itibariyle iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi; metinsel tenkitçiliktir. Metinlerde yer alan kelimelerin anlamı ya da kelimelerin düzeni ile sınırlanmıştır. İkincisi ise; ileri tenkitçiliktir. Yargıya, metnin doğası ve bunu oluşturan etkenler, biçim, metot, konu, değişik eserlerin tezleri vs etkenleri göz önünde bulundurmasıdır.³

Özellikle 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında arkeolojik çalışmalara önem verilmesi neticesinde *Kitab-ı Mukaddes* araştırmalarındaki bakış yeniden gözden geçirilmiştir. Verilere göre *Kutsal Kitap*'taki pek çok olay Sümer, Asur, Babil ile ilişkilendirilmiştir.⁴ Arkeolojik veriler ışığında incelemeler ilk olarak Protestan çevrelerce gerçekleştirilmiştir. Zamanla bunlar ateist ve Pan-Babilonya okulu⁵ mensuplarınca devam ettirilerek *Yahudi Kutsal*

¹ Kitab-ı Mukaddes'ten kasıt, Musaya atfedilen beş kitaptır. Bunlar, Yaradılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarı'dır.

² “Biblical Criticism”, **Theopedia: An Encyclopedia of Biblical Christianity**, Theopedia, 2009, http://www.theopedia.com/Biblical_criticism (ET: 16.09.2010)

³ Grobel, K, S. J de Vries, “History of the Biblical Criticism” **The Interpreter's Dictionary of the Bible**, ed. G. A. Buttrick, Abingdon Press Nashville., 1962, s. 408.

⁴ Musa'nın doğum hadisesinin (Çıkış, 1/15-17; 2, 1-7) Kral Sargon için de zikredilmesi buna örnek olarak sunulabilir. Çünkü her iki hadise arasında birbiriyle ilintili benzerlikler söz konusudur. Gerçi bu benzer anlatımda, esaret altında bulunan Yahudilerin kendi atalarını yüceltmesi veya Sargon'un adamlarının krallarına mucizevi bir karakter yüklemesi söz konusu olabilir. Kur'an-ı Kerim'de Tevrat'ı teyit eder mahiyette Musa kıssasını anlatması Sargon-Musa benzerliğinin önceliği hakkında bizlere ip uçları verir. Bkz. Kasas,28/ 6-14. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Yiğitoğlu, **Yahudilikte Tanrı'nın Yeri Semavi Mabed**, Bayem Ajans, İstanbul, ss. 36-53; Mustafa Yiğitoğlu, “Antik Yakın Doğu Milletlerinde Tanrı”, **Tarih Kültür Sanat Dergisi**, c. 1, s.1. ss.119-126.

⁵ Pan-Babilonya Okulu, Tevrat'ta geçen bazı hadiselerin, gerçekte Tevrat'ta yazılmasından önce Sümer, Asur, Babilliler arasında mevcut olup Tevrat'a buralardan geçtiği fikrini savunanlar olarak bilinir.

Kitabı incelemelerine dair yeni bir eleştiri metodu haline getirilmiştir. Bu araştırmaların arkeoloji ile buluşması, arkeolojiyi Kutsal Kitaplar'daki problemleri çözmek maksadıyla bir silah olarak kullanmak isteyen Hıristiyan çevreleri güç durumda bırakmıştır.⁶ Dolayısı ile zamanla otoritenin tek sahibi Kilise'nin gücünün giderek zayıflaması sonucu doğmuştur. Neticede, Kilise dışında kişisel görüşler ortaya atılarak Batı'da Kilise'nin, bilimin önüne koymuş olduğu en büyük engel kalkmış, en kutsallar dahi sorgulanır hale gelmiştir. *Kitab-ı Mukaddes*'in anlaşılması için yapılan izah ve tefsir faaliyetleri sonucunda da gözle görülür farklılıklar gözlemlenmesi nedeniyle *Kutsal Kitap* üzerine yapılan çalışmalar, daha sonra metin tenkidi faaliyetlerine yoğunlaşmıştır.

İlk Çalışmalar

Reform taraftarları, inancın ana kaynağına dönüşü sağlamak maksadı ile 1546 Trent Konsili'ne kadar kullanılan Deuterokanonikleri⁷ ihtiva eden çeşitli dokümanları yeniden gözden geçirerek *Kitab-ı Mukaddes*'i yeniden tasnif etmişlerdir. 39 kitaptan müteşekkil Yahudi Kutsal Kitabı, Yahudiler ve Hıristiyanlarca kabul edilmiştir. Fakat Roma Katolikleri ile Ortodokslar arasında apokriflerden kaynaklanan bir takım sıkıntılar oluşmuştur. Bu nedenle Katolikler ile Ortodokslar arasında ayrılıklar meydana gelmiştir.⁸ Ortodokslar geçerli nüsha olarak Septuagint'i⁹, Roma Katolikleri Vulgate'i¹⁰, Protestanlar ise, Deuterokanonikleri apokrif sayarak, Yahudi kutsal kitabı Eski Ahit'i esas almıştır. Katolikler üstünlüklerini Protestanlara karşı elde etmek maksadı ile Protestanların kabul ettiği Masoratik¹¹ metinlerin zedelenmesi hususundaki tüm tenkit faaliyetlerine destek vermişlerdir.¹²

Kitab-ı Mukaddes incelemelerini yapan ve katkılarını sunan önemli şahsiyetler Gratius (Huig de Groot, 1583-1645), Hobbes (1588-1679), Spinoza (1632-1679), Jean Astruc (1684-1766) ve Eichhorn'dur (1752-1827).¹³ Zikrettiğimiz bu şahsiyetlerin çalışmaları neticesinde Batı'da önemli değişiklikler olmuştur. Zaman içerisinde ruhban sınıfına ait düşüncelerin etkisini yitirmesiyle önem arz eden meselelerde bile şahsi kanaatlerin belirtilmesi doğal hale gelmiştir.

Kitab-ı Mukaddes'e yönelik incelemelerde bulunan isimlerden Thomas Hobbes, Musa'nın kesin olarak Pentatök'ün¹⁴ büyük bir kısmını yazmadığı sonucuna ulaşarak 17. yüzyılda bunu ilk kez dillendiren kişi olmuştur. Frieadman, daha önceki tenkit çalışmalarını bir araya getiren ve benzer sonuçlara ulaşan Spinoza'nın: "Pentatök'ün Musa tarafından değil de Musa'dan daha sonraki yıllarda yaşamış başka birisi tarafından yazıldığı, öğle vakti parlayan güneş gibi alenidir" ifadesiyle Musa'nın kutsal kitabı yazmadığını ilan ettiğini ifade etmiştir.

⁶ Demirci, **age**, s.69-72.

⁷ Apokrif, Kutsal Kitap'a sonradan dahil edilen.

⁸ Jack Waskey, "Who Wrote the Bible?" **Holy Trinity New Rochelle**, <http://www.holytrinitynewrochelle.org/yourti91573.html> (ET: 18.09.2010)

⁹ Yetmişler çevirisi.

¹⁰ IV. Yüzyılda Kutsal Kitap'ın İbranice ve Aramice'den Latince'ye çevirisi.

¹¹ Masoretik Metin; Geleneksel Metin, M.S. 10. Yüzyıla doğru Yahudilerce tespit edilen ve diğer metinlerin de birleştirilerek tek bir metin haline getirilmesine denilir.

¹² J. Neuner and J. Dupuis (Ed) **The Christian Faith in the Doctrinal Documents of the Catholic Church**, Collins Liturgical Publications, Britain 1986, s. 74.

¹³ Grobel, K, S. J de Vries, "History of the Biblical Criticism" **The Interpreter's Dictionary of the Bible**, ed. G. A. Buttrick, Abingdon Press, Nashville 1962, s. 409-410.

¹⁴ Musa'ya atfedilen beş kitap.

Eski Ahit'te Musa üçüncü şahıs olarak gösterilmektedir, bu ise metni yazan ikinci bir kişinin varlığı ile açıklanabilir.¹⁵

Diğer önemli isimlerden Richard Simon (1638-1712), Spinoza'yı eleştirmek niyetiyle bir kitap yazmıştır. Simon'a göre Pentatök Musa'ya ait olup bunlara bazı kâtipler tarafından bir takım eklemeler yapılmıştır. Ve bu kâtipler ilahi ruh tarafından yönlendirilen peygamberlerdir; ayrıca yapılan bu çalışmalar kutsal kitabın kutsallığına dair saldırılara karşı bir savunma niteliği taşımaktadır. Simon'un *Kitab-ı Mukaddes* kâtiplerinin, kendi anlatılarını, eski kaynakları kendilerince bir düzene getirerek derlediler şeklindeki düşüncesi,¹⁶ *Kitab-ı Mukaddes*'i kimin yazdığını bulma hususunda önemli bir adımdır.

Modern Yöntem

Kutsal Kitap incelemelerinin modern anlamda başlaması ise Jean Astruc iledir. Astruc, Yaratılış ve Çıkış bölümlerinin ilk kısımlarının Elohim ve Yahveci metinlerle uyuşmamasından dolayı üç kaynak tezini ortaya koymuştur. Bunların yanı sıra yabancı milletlere ait olan ve içinde Tanrı'nın isminin zikredilmediği on küçük belge tespit ettiğini düşünmüştür.¹⁷ Böylelikle Astruc, Tevrat'ın değişik kaynaklardan derlendiği teorisini ortaya atmıştır. Astruc, Musa'nın kendisine ulaşan bazı şifahi gelenekleri ve yazılı materyalleri alıp şekillendirdiğini iddia eder. Tevrat'ın içerisinde ortaya çıkan üç ana problemle ilgilenir. Bunlar ilk olarak aynı olayı hikâye eden ve tekrar mahiyetinde olan farklı anlatımlar, ikincisi Tanrı'nın isimlerinin çeşitli kullanılışı ve son olarak farklı kronolojik karışıklıklardır. Astruc, Tevrat'ın içinde değişik tarihlerde ve mekânlarda zuhur eden dört ayrı kaynak tespit ederek, bu kaynakları A,B,C,D harfleriyle adlandırmıştır. Astruc'un belirlediği bu kaynaklardan A kaynağı Elohim adının kullanıldığı yaratılış anlatımını; B kaynağı Yahve adının kullanıldığı yaratılış anlatımını; C kaynağı Tekvin 7/20, 23, 24'te ortaya çıkan bir kaynağı; D ise değişik bir kaynağı içermektedir. Demirci çalışmasında, Astruc'un, Musa'nın bu kaynaklardan haberdar olduğunu, fakat daha sonra birilerinin bu anlatımları karıştırarak tek bir anlatıma dönüştürdüğünü iddia ettiğini belirtmektedir.¹⁸

Kitab-ı Mukaddes üzerine kayda değer araştırmayı yapan en önemli isim ise Julius Wellhausen (1844-1918)'dir. Hiç şüphesiz, Wellhausen'ın koymuş olduğu hipotez, diğer modern hipotezlerin üzerine temellendirilerek bina edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde onun katkısı bir başlangıcı değil, bir sonu oluşturmaktadır. Tevrat'ta dört ayrı temel edebi kaynak olduğunu belirterek '4 kaynak teorisini' günümüzdeki haline getirmiştir. Wellhausen'ın bu kaynakları, JEPD ya da dokümanter (metin) hipotezi olarak adlandırılmıştır.¹⁹ Bu dört kaynak genellikle Yahvist (J), Elohist (E), Ruhban (P), Tesniyeci (D) sembolleriyle belirtilmektedir.²⁰

Dört Kaynak

Kitab-ı Mukaddes araştırmaları yapan bazı önemli şahsiyetleri zikrettikten sonra nihai olarak incelemeler neticesinde tespit edilen dört farklı redaksiyonun varlığından söz edilmiştir. Wellhausen, bu dört farklı redaksiyonun ilki olan Yahvist metinlerini Davut ve Süleyman dönemi ile ilişkilendirmektedir. Bu metinlerin Filistin'in Yahuda bölgesinde yazıldığı düşünülmektedir.²¹

¹⁵ Richard Elliott Friedman, **Who Wrote The Bible**, HarperCollins Publishers, New York 1989, s.20-21.

¹⁶ Friedman, **age**, s.21.

¹⁷ John D. Davis, "Pentateuch" **The Westminster Dictionary Of The Bible**, Westminster Press, Philadelphia 1944, s.467.

¹⁸ Kürşat Demirci, **Dinler Tarihinin Meseleleri**, İnsan Yay., İstanbul 2002. s.45.

¹⁹ Jack Waskey, "Who Wrote the Bible?" **Holy Trinity New Rochelle**, <http://www.holytrinitynewrochelle.org/yourti91573.html> (ET: 18.09.2010)

²⁰ Norman Habel, **Literary Criticism of The Old Testament**, Fortress Press, USA 1971, s.5.

²¹ Davis, **age**, s.467.

a) Yahvist

Yahvist metinler, Yaratılış 2/4 babıyla başlamakta ve burada yaratılış ile Mısır'dan çıkış hadiseleri anlatılmaktadır. En eski kaynak olarak bilinmektedir. Bu metinlerde Tanrı devamlı Yahve²² olarak zikredildiği için 'Yahvist' olarak adlandırılmıştır. Yahvist metinler diye adlandırılan bu kaynaklarda resimsel ve grafiksel bir dil ile Yahve bariz bir biçimde, antropomorfik unsurlar kullanılarak, tasvir edilmektedir.²³ Yahvist metnin yazarının güney krallığına mensup birisi olması yüksek ihtimaldir zira bu metin güneyde cereyan eden hadiseleri konu edinmektedir. Ayrıca bu metnin yazarına göre Yahve, milli bir Tanrı'dır.

Yahvist metin genel itibari ile kâhinlerin konumlarını vurgulamak, halk üzerindeki etkilerini hissettirmek ve güneydeki mabedin dini önemini belirtmek gayesi ile yazılmış olabilir. Bunun nedeni ekonomik olarak güçlü olma isteği de olabilir çünkü Yahudiler açısından ehemmiyetli olan mabette kurbanların sadece bu kutsal mekanda kesilmesi ve mabedin imarı, ihyası vs bakımları için Yahudilerin mabede vermiş oldukları maddi yardımlar önemlidir. Mabede yapılan bu gibi yardımlar neticesinde mabedin devamlılığı da sağlanmış olmaktadır.²⁴ Ayrıca bu metinlerde Harun'un pozisyonu Musa'nınkinden çok daha farklıdır, bunun temeli Harun'un güneydekilerin atası olmasıdır.

b) Elohist

Bu kaynak Süleyman'ın vefatı sonrası zuhur eden kuzeyde kurulan krallıkta M.Ö. 750 civarında yazılmıştır.²⁵ Elohist metinler²⁶ Yaratılış 15. bölümün içerisinde İbrahim'i anlatan rivayetle başlamaktadır. Birçok araştırmacının yanında Friedman'a göre Yahvist metinlerin yazarı Yahudalı, Elohist metinlerinin yazarı ise İsraili'dir.²⁷

Elohist metinlerde kuzey kesimde cereyan eden olaylar anlatılmaktadır. Bu metinlerde Tanrı genel olarak kainatın yegane yaratıcısı, sahibi olarak metafiziksel terimlerle tasvir edilmektedir. Elohist metinlerde güneydeki ifadelerin aksine, mabedin dışında kurbanların ve adakların herhangi bir mekanda sunulabileceği vurgulanmaktadır. Bu ise mabedin olmayışı ile doğru orantılıdır. Bu metinlerde Musa'nın Şilo'dan olması, On Emir levhalarını barındıran Ahit Sandığı'na ev sahipliği eden Mişkan'ın²⁸ bulunması önemli konulardır.

Yahvist metinler ile Elohist metinler arasında farklılıkların yanı sıra her ikisi arasında benzerlikler de yok değildir. Çünkü her iki kaynak birbirine yakın hikayeleri ihtiva etmektedir ve benzer terminolojileri kullanmaktadır. Her iki metnin kullandıkları üslup birbirine çok yakındır ve bu hususa bakıldığı takdirde birinin diğerinden ayrılması pek de mümkün değildir. Sadece birinin diğerinden daha önce yazılmış olması söz konusudur. Yahvist metinde anlatılan hadiselerin İsrail'de kabul görmesi çok zordur, Elohist metinlerde de Yahuda'da hoş karşılanmayacak anlatımlar mevcuttur. Bu nedenle krallıklardan birinde zikredilen anlatımların

²² Tanrı bu metinde teist bir hüviyeti haiz olup, her şeye müdahalede bulunan, yardım eden bir kişiliktir.

²³ Jeffery L. Sheler, **Is The Bible True**, Harper Collins Publishers, Britain 2000. s.25.

²⁴ Gedaliah Alon, Gershon Levi, **The Jews in Their Land in the Talmudic Age, 70-640 C.E.**, Harvard Univ. Press. England 1996, s.47-48, Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Yiğitoğlu, "Babil Esaretinden Miladi İlk Yıllara Yahudiler", **Tarih Bilinci Dergisi**, Sayı.13-14, ss.229-234.

²⁵ Davis, **age**, s.467.

²⁶ İlgen ilk kez 1798 yılında Elohist Metinlerde iki farklı kaynağın olduğunu belirtmiştir. Kendisi üç doküman tezini kabul eden kişidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, **Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**, İstanbul 1988, s. 214.

²⁷ Friedman, **age**, s.61.

²⁸ Çadır Mabet.

ortaya çıkması muhtemelen diğer farklı anlatımların oluşturulmasına sebebiyet vermiştir.²⁹ Yukarıda her iki kaynağın benzer hikayeleri konu edildiğini belirtmiştik. Bunun nedeni ise hiç şüphesiz her iki krallığın milletlerinin ortak kültür ve mirası üzerine bina edilmesi ve yıllarca beraber yaşamasıdır.

c) Ruhban

Babil esareti dönemi ve sonrasında Yahudi din adamlarınca yazılan bir diğer redaksiyon ise ruhban metnidir. Bu metinde Tanrı Elohim olarak zikredilmektedir. Ruhban metni özellikle Yahudi din adamlarının düşüncelerini yansıtmaktadır.³⁰ Zira bu metnin yazıldığı dönem, Babil esareti ve sonrası olduğu için bu zaman diliminde yaşayan Yahudiler dini bazı sorunlar ile karşılaşınca, bunların aşılması için hayatın sürekliliğini sağlamak maksadı ile din adamlarınca bu metinler oluşturulmuştu. Çünkü yaşanan dönemlerde Yahudilerin dini hayatını temin edecek ruhbanlardan başka bir güç de yoktu. Bu metinler özellikle Yaratılış, Çıkış ve Sayılar'da iç içedir, Levililer'de ise kendisini açık bir şekilde gösterir. Ruhban metninin anlatımları Harun karşıtı bir tavır sergileyen Elohist metne karşı yazıldığı görülmektedir.³¹

d) Tesniye

Süleyman Mabedi'nde (M.Ö. 622) bulunan metin ile özdeşleştirilen ve günümüzdeki Yasanın Tekrarı'nı oluşturan redaksiyona Tesniye metni denilmektedir. Bu metnin kökeni kuzey bölgesi olarak düşünülmektedir. Tesniye metni Ahit Sandığı, keruvlar veya Kudüs'te yer alan mabedin içerisindeki dini materyallerden bahsetmemektedir. Bunun yanında kâhinlik görevinden, Kral Süleyman'ın kâhin Aviyatar'ı sürgün edip Harun neslinden gelen Kâhin Sadok'u tek yüksek kâhin yapmasından beri, Kudüs'te yüksek kâhinin Harun soyundan olmasını da zikretmemektedir. Bu minvalde Tesniye'nin yasa düsturu, herhangi bir dönemdeki Harun neslinden gelen kâhinlerin bakış açısını yansıtmamaktadır. Ayrıca söz konusu yasalar Yarovam'ın Krallığı ile İsrail'in 722'de yıkılması arasındaki zaman zarfında Beytel'de görev yapan kâhinlerin görüşlerini de yansıtmamaktadır. Çünkü bu kâhinler Levili değillerdir zira Tesniye metinleri, Levililer'i desteklemekte sadece Levili kâhinleri legal saymaktadır.³²

Tesniye metninde Şilolu kâhinlerin övülmesi ve Harun soyundan gelen kâhinlerin ise yerilmesi söz konusudur. Hatta Harun'dan hemen hemen neredeyse hiç bahsedilmemesi bunun sebebi olabilir. Sadece bu metinlerde Harun'un ölümü ve altın buzağı olayının ardından Tanrı'nın öfkelenmesi anlatılarak Harun suçlu konumuna getirilmektedir.³³ Burada Harun'un kötülenmesindeki gaye Harun'u alçaltmak ve onun yerine kendi bölgesinde olan kişi veya kişileri yüceltmektir. Ayrıca bu şekilde davranılarak kendi geleneğinin alt yapısı oluşturulup bir diğer geleneğinin ki de yıkılmış olmaktadır. Bu metinlerde Harun'un kötülenerek yıpratılması ve sonrasında Harun'un cezalandırılmaması da önem arz etmektedir. Çünkü Harun ne olursa olsun yüksek kâhindir ve böyle birinin Tanrı tarafından cezalandırılması da hoş görülmemektedir, zira metinlerde Harun hala kâhinlik görevine devam ettirilen önemli bir kişidir.

Mukayese

Ruhban, Yahvist ve Elohist metinlerde Musa'ya ait hususların birbirlerine alternatif olarak yazıldığı görülmektedir. Bunu biz Yahvist ve Elohist metinlerde Musa'ya seslenişlerde,

²⁹ Friedman, *age*, s.83-84.

³⁰ Davis, *age*, s.468.

³¹ Ömer Faruk Harman, *age*, İstanbul 1988, s. 217.

³² Friedman, *age*, s.120-121.

³³ Çıkış, 32/1-35.

“Yahve Musa’ya dedi”³⁴; Ruhban metninde “Yahve, Musa ve Harun’a dedi”³⁵ ifadelerindeki farklılıktan anlıyoruz. Metinlerdeki bu değişkenliğin nedeni, metinleri derleyenlerce kendi müntesibi olduğu grubun liderinden söz etmesinden dolayıdır.³⁶

Yukarıda örneklerini sunduğumuz anlatımlardaki farklılığının sebebi, İsrailoğullarının bölünmesiyle kendi aralarında çekişmelerin yaşanmasından ötürü birinin diğerine üstünlük sağlama çabası, müntesibi olduğu kişi veya kişileri yüceltme, ona öncelik tanıma ve nihayetinde bir diğerini alçaltarak, halk nazarında küçük düşürülerek nüfuz sahibi olma isteğidir.

Pentatök’deki pasajların Musa’dan sonra yazıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Bunun ilk olarak fark edilmesi, milattan sonra ikinci yüz yılda Pentatök’ün Musa’nın ölümüyle ilgili referanslar hakkındaki şüphelerin artması üzerine olmuştur. Ortaçağ Rabbilerinden Isaac b. Yashush (ölümü 1056), Musa’dan sonra ‘İsrail’in hiçbir kralının bulunmamasından dolayı onun İsraililere hükmeden’³⁷ diğer Edom krallarından önce hüküm süren bir kral olarak tanımlanamayacağını fark etmişti.³⁸ Bu minval üzere de İsrail’de krallığın Musa’dan asırlar sonra ilk defa Saul ile başladığı ve dolayısı ile bu ifadelerin Musa’ya atfedilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Abraham İbn Ezra (1089-1164), Yaratılış 12/6’ da geçen ‘ve Kenanlılar orada yaşıyorlardı’ ifadesinin Kenanlıların artık Filistin halkının bir bölümünü temsil etmediği zaman diliminde yazılmış olabileceğini anlamıştır. İbn Ezra ayrıca Doğu Ürdün bölgesini Ürdün’ün diğer tarafı gibi gören Yasanın Tekrarı 1/1 ile ilgili problemi de görmüştür. Belli ki bu pasaj Ürdün’ün batı tarafından (Kenanlı) birisinin perspektifiyle yazılmıştı. Kaldı ki Musa doğu tarafta ölmüş ve Kenan’da da hiç bulunmamıştır.³⁹

Mısır’dan çıkış hadisesinde Elohist metni Musa faktörüne ehemmiyet verirken, Yahvist metni ise Musa yerine Tanrı faktörüne önem vermektedir. Elohist metni Mısır’dan kurtarılmayı Musa’ya bağlar ve Musa adeta bir kurtarıcı⁴⁰ rolündedir. Yahvist metni ise Mısır’dan kurtarılmayı Tanrı’ya bağlar⁴¹ ve buradan anlaşıldığı kadarıyla kurtuluşun esas unsuru Tanrı’dır.

Sonuç

Nihai olarak önemli şahsiyetlerin çeşitli metin ve muhtelif kaynak incelemesinden sonra Musa’ya atfedilen beş kitabın en az dört farklı (JEPD) redaksiyona tabi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira Musa’dan çok sonra oluşturulan bu metinlerde, farklı isimlerce kaleme alınmaları sebebiyle, içerisinde birbirlerine ters düşen, tekerrür eden değişik üsluptaki ifadelerin bulunması da pek tabiidir.

³⁴ Sayılar, 11/16,23; 14/11, Çıkış, 7/14; 8/16.

³⁵ Levililer, 11/1;13/1;14/33;15/1.

³⁶ Çıkış, 7/15,17; 9/23;10/13.

³⁷ Yaratılış, 36/31.

³⁸William Stiebing, “Criticisms Of The Old Testament History”, **Skeptically**, <http://www.skeptically.org/oldtestament/id6.html> (ET:22.09.2010)

³⁹William Stiebing, “Criticisms Of The Old Testament History”, **Skeptically**, <http://www.skeptically.org/oldtestament/id6.html> (ET:22.09.2010)

⁴⁰ Çıkış, 3/9-10.

⁴¹ Çıkış, 3/7-8.

Artık Musa'dan çok sonra kaleme alınan bu metinlerde yer alan; Musa'nın zamanında bilinmeyen yer adlarının daha sonradan zikredilmesi, yaratma hadisesinin farklılığı, Nuh tufanındaki, tufan gününün 40 veya 150 gün⁴² olarak zikredilmesi, gemiye alınan hayvanların adedindeki⁴³ tutarsızlıklar, On emrin iki defa zikredilmesi, Yakup'un İsrail olarak adlandırılmasının tekerrürü, Tanrı dağının Sina veya Horeb olarak belirtilmesi, Sara ile İsmail'deki kronolojik yaş tutarsızlıkları,⁴⁴ Yusuf kıssasındaki⁴⁵ çelişkiler, Tanrı isimlerindeki (Yahve, Elohim) gibi değişik ifadeler, Musa'ya atfedilen kitapların farklı redaksiyonlarının olduğunu ve bu metinlere birden çok şahsın farklı zaman ve mekânlarda müdahalede bulunduğunu göstermektedir.

Hem Müslümanlarca hem de Gayri Müslimlerce Hz. Musa'ya atfedilen kitaplara yönelik yapılan bu çalışmalar kutsal kitap kritik faaliyetleri içerisine girmektedir. Farklı redaksiyon meselesinde Müslüman düşünürler kendi aralarında farklı görüş beyan etmektedirler. Bazıları Tevrat'ın ekseri kısmının lafız ve mana bakımından tahrifata uğradığını, bazıları tahrif ve tebdilin Tevrat'ın lafzında olmadığını, tefsirinde meydana geldiğini, bazıları ise Tevrat'ın lafzının pek az kısmının tebdil edildiğini, asıl tebdil ve tahrifatın onun tefsirinden meydana geldiğini belirtmişlerdir.⁴⁶

Yukarıda zikrettiğimiz bütün bu argümanlar *Kur'an-ı Kerim*'de zikrolunan *Tevrat*'a dair ifadeler ile uyum arz etmektedir. Zira *Kur'an-ı Kerim*'de 'kimi Yahudiler, kelimeleri 'konuldukları yerlerden tahrif ederler'⁴⁷, 'onlar kelimelerin yerlerini saptırırlar...'⁴⁸, 'ama zulmedenler, kendilerine söylenen sözü bir başkası ile değiştirdiler' ifadeleri⁴⁹ geçmişten günümüze sürdürülen *Kitab-ı Mukaddes* tetkiklerinin ana sebebini açıklar mahiyettedir.

Yapılan incelemeler neticesinde *Kitab-ı Mukaddes*'in orijinal şeklini muhafaza edemediği, mevcut metinlerin uzun tarihi seyir içerisinde çok defa değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir. Lakin yüzyıllardır devam eden bu faaliyetlerin sonucu kutsal metinlerin tamamen değişikliğe tabi olduğu bu nedenle de hiçbir hakikati içermediği veya bunların bize ulaşmadığı düşüncesi gerçekte de bağdaşmamaktadır.

⁴² Yaratılış, 7/12 ve Yaratılış, 7/24

⁴³ Yaratılış, 6/19,20; 7/2.

⁴⁴ Sara'nın yaş tutarsızlığı için bkz. Yaratılış,12/4; 17/17 ve İsmail'in yaş tutarsızlığı için bkz. Yaratılış 28/8, 16/16; 21/14,16

⁴⁵ Yaratılış, 37/25,28,36; 40/15; 39/1; 45/4.

⁴⁶Baki Adam, "Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bakış", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.XXXVI, Ankara 1996, s.366 359-404

⁴⁷ Nisa, 4/46.

⁴⁸ Maide, 5/13.

⁴⁹ Bakara, 2/59.

KAYNAKÇA

- ALON Gedaliah, LEVİ, Gershon, **The Jews in Their Land in the Talmudic Age, 70-640 C.E.**, Harvard Univ. Press. England 1996.
- BAKİ Adam, “Tevrat’ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.XXXVI, Ankara 1996, s. 359-404.
- “Biblical Criticism”, **Theopedia An Encyclopedia of Biblical Christianity**, Theopedia, 2009, http://www.theopedia.com/Biblical_criticism (16 Eylül 2010)
- DAVIS, John D., “Pentateuch” **The Westminster Dictionary Of The Bible**, Westminster Press, Philedalphia 1944.
- DEMİRCİ, Kürşat, **Dinler Tarihinin Meseleleri**, İnsan Yay., İstanbul 2002.
- FRIEDMAN, Richard Elliott, **Who Wrote The Bible**, HarperCollins Publishers, New York 1989.
- GROBEL, K, S., J de Vries, “History of the Biblical Criticism” **The Interpreter’s Dictionary of the Bible**, ed. G. A. Buttrick, Abingdon Press, Nashville 1962.
- HABEL, Norman, **Literary Criticism of The Old Testament**, Fortress Press, USA 1971.
- HARMAN, Ömer Faruk, **Metin Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**, İstanbul 1988.
- NEUNER J., DUPUIS J., (Ed) **The Christian Faith in the Doctrinal Documents of the Catholic Church**, Collins Liturgical Publications, Britain 1986.
- SHELER, Jeffery L., **Is The Bible True**, Harper Collins Publishers, Britain 2000.
- STİEBİNG, William, “Crticisms Of The Old Testament History”, Skeptically, <http://www.skeptically.org/oldtestament/id6.html> (22.09.2010)
- YİĞİTOĞLU, Mustafa, **Yahudilikte Tanrı’nın Yeri Semavi Mabed**, Bayem Ajans, İstanbul 2010.
- YİĞİTOĞLU, Mustafa, “Antik Yakın Doğu Milletlerinde Tanrı”, **Tarih Kültür Sanat Dergisi**, c. 1, s.1. ss.119-126.
- YİĞİTOĞLU, Mustafa, “Babil Esaretinden Miladi İlk Yıllara Yahudiler”, **Tarih Bilinci Dergisi**, Sayı.13-14, ss.229-234.
- WASKEY Jack, “Who Wrote the Bible?” **Holy Trinity New Rochelle**, <http://www.holytrinitynewrochelle.org/yourti91573.html> (18 Eylül 2010)